

Kadınlara Özel Bir Kamusal Alan: Yalvaç Mahalle Fırınları

Prof. Dr. Yelda Aydın Türk
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
aydinturkyelda@gmail.com

Selcen Mollayakupoglu
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü
Doktora Öğrencisi
selcenmyakupoglu@outlook.com

Öz

Mekânsal düzenlemeler, kentsel ya da mimari olsun, tarih boyunca ve değişik kültürlerde, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliği kuvvetlendirecek biçimde ortaya çıkmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri kadın ve erkeğin kent mekânını farklı deneyimlemesine sebep olmuş, kamusal alanlar erkek ağırlıklı kullanıma ayrılırken, kadın özel alanla ilişkilendirilmiştir. 21. yüzyıla gelene kadar mekânsal uzam açısından kadın ve erkek arasında bir eşitlikten söz edilmesi mümkün olmamıştır. Geleneksel kültürlerde kamusal alanda kadının görünürlüğü genellikle sınırlıyken, yerel topluluklar bazında kadınlara özel kamusal mekânlar bulunabilmektedir. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan tandır fırınları bu türden cinsiyetlendirilmiş mekânlara örnek olarak gösterilebilir. Bu çalışma kapsamında incelenen Yalvaç mahalle fırınları ise ekmek pişirme tekniği bakımından Anadolu'daki benzerlerine göre farklılık göstermektedir. Üretim taş fırınlarda yapılırken, fırıncılık mesleği anneden kıza geçen bir sanat olarak Yalvaç kültüründe önemli bir yere sahiptir. Çalışmada Yalvaç yaşam kültüründe geleneksel mahalle fırınlarının geçmişten günümüze geçirdiği dönüşümler ele alınmaktadır. Literatür taraması, saha çalışması ve yarı yapılandırılmış görüşmeler ile çalışma verileri elde edilerek değişkenler arası bağımlı ilişkiler yorumlanmıştır. Kentsel yapılı çevre ve sosyo-ekonomik yapıda zaman içinde meydana gelen değişimlerin, mahalle fırıncılığı geleneğini yok olma noktasına getirdiği görülmüştür. Yapılan değerlendirmeler, halihazırda bu kültürün yaşatılması için yürütülen güncel çalışmalara katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Kadın, kamusal alan, cinsiyetlendirilmiş mekânlar, toplumsal cinsiyet, yerel fırınlar.

A Public Sphere Pertaining to Women: Neighborhood Bakeries of Yalvac

Abstract

Spatial regulations, whether it is urban or architectural, appeared in a way to intensify the inequality of women and men throughout the history and in different cultures. Gender roles caused man and woman to experience the urban space differently. Whilst public sphere is reserved predominantly for the use of men, women were associated with private

Gönderim Tarihi / Sending Date: 15/08/2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 19/11/2020

sphere. Until 21st century, it was not possible to speak of an equality of men and women in the sense of spatial extent. Although women's apparency in public sphere is usually confined in traditional cultures, public spaces specific to women can be found based on local communities. Earth ovens prevalently used in Anatolia may exemplify this kind of gendered spaces. In case of neighborhood bakeries of Yalvac, which is examined within the scope of this study, it differs from its counterparts in Anatolia in terms of bread cooking style. Whereas the production is carried out in masonry ovens, bakery profession takes an important place in Yalvac culture as being a workmanship handed down by mothers to their daughters. In this study, transformations throughout the history of traditional neighborhood bakeries in Yalvac cultural life is examined. By acquiring data through literature review, on-site evaluations and semi-structured interviews, dependent relationships between variables are interpreted. It is observed that emerging changes in build-up area and socioeconomical structure in time caused the tradition of neighborhood bakery to face extinction. Evaluations carried out in this study might contribute to current actions performed to sustain this culture.

Keywords: Woman, public sphere, gendered spaces, gender, local bakeries.

GİRİŞ

Kent, ortaya çıktığı tarih öncesi devirlerden bu yana, eril süreçler ve ataerkil sistemler altında şekillenmiş bir yapı gösterir. Kadının egemen olduğu neolitik çağ köyleri kente evrilirken, süreçte, eril unsurlar ön plana çıkmış, kadın ikinci plana çekilmiştir (Mumford, 1961, s. 25-28). İlk uygarlıklar ise ataerkil olarak adlandırılan bir sistem içerisinde, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliğin yeni formlarını geliştirmiştir (Stearns, 2006, s. 10). Ataerki en geniş anlamıyla, erkeğin ailede ve toplumda kadın ve çocuk üzerinde egemenliğinin dışavurumu ve kurumsallaşması olarak tanımlanabilir. Bu yapı içerisinde erkek toplumun bütün önemli kurumlarında gücü elinde tutarken, kadın böylesi bir güce ulaşmaktan mahrum bırakılmıştır (Lerner, 1986, s. 239). Uygarlıklar tarihi boyunca, 21. yüzyıla gelene kadar her bir toplum, kendi kültürel ve kurumsal yapılarına özgün formlarda bu eşitsizliği sürdürmüştür.

Dünya kültürlerinin çoğu, erkeğin daha güçlü ve pozitif, kadının ise daha zayıf ve negatif temsillerle ilişkilendirildiği, ikili hiyerarşiye dayanan toplumsal cinsiyet sistemine sahiptir. Bu hiyerarşi, yoğunluk ve dışavurum açısından çeşitlense de her devrimden (ister Fransız devrimi, ister Haiti devrimi olsun, ister endüstri devrimi ister bilimsel devrim olsun), her savaştan, her dini dönüşümden, her teknolojik gelişimden ve her kültürel temastan, sağ salim çıkmıştır (Wiesner-Hanks, 2011, s. 13). Sistemin ikili yapısı, ilk kez feminist çalışmalar ile akademik sahaya taşınmıştır.

Bu çalışmalar belli bir dönem kadın çalışmaları adı ile anılmış ve nihayetinde toplumsal cinsiyet çalışmaları adı altında kurumsallaşmıştır (Ecevit, 2011, s. 3-4). Kadınların kent coğrafyasındaki sınırlı hareketliliği toplumsal cinsiyet odaklı ilk çalışmaların temelini oluşturmaktadır.

Kentte kadın etkinliklerinin kısıtlı oluşunun nedenleri üzerine yapılan tartışmalar, araştırmacıları mekânsal sorunların ötesine bakmaya ve bu olgunun toplumsal kökenlerini araştırmaya itmiştir. Toplumsal cinsiyet açısından, kentin kadın mekânları ve erkek mekânları olarak bölünmüş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bölünmüş kentte, erkeklerin mekânlarının kamusal nitelikte, kadınların mekânlarının ise özel nitelikte oluşu vurgulanmış ve modernist mekân planlama çalışmaları ile bu yapının beslendiği tespit edilmiştir (Mackenzie, 2002, s. 260). Konut alanlarının, çalışma alanlarından ve kent merkezlerinden ayrıldığı, kadınların ve çocukların banliyölere mecbur bırakıldığı modernist kentin, ataerkil kurgusu içerisinde kadın pasif ve bağımlı iken, erkek aktif ve devingendir (van den Berg, 2017, s. 2).

Modernist planlamanın bu bakış açısına yönelik toplumsal cinsiyet odaklı getirilen eleştiriler, günümüz kent modellerine bir girdi oluşturmuştur. Bu bağlamda, özellikle Batı ülkelerinde toplumsal ilişkilerin planlama süreçlerine dahil edilmeye başlandığı, çoğulcu planlama modellerine doğru bir dönüşüm yaşanmıştır. Bu süreçte mekânın şekillenmesinde sosyo-kültürel yapının etkisi ve mekânın olay örüntüleri ile ilişkisinin önemi kavranmış, cinsiyet, katılım, yerellik, çeşitlilik, kimlik, mekânda dezavantajlı olma durumu gibi birçok konu günümüz planlama pratikleri içerisinde kendine yer bulmuştur.

Çoğulcu yaklaşımların ortaya çıkışına paralel olarak, feminist kent okumaları; kadın ve mekânın karşılıklı etkileşim içinde olduğu fikrini ve kentlerin olanak verdiği ölçüde kadının kenti dönüştürebileceği olgusunu temel alarak şekillenmiştir (Kurdoğlu, 2011, s. 111). Kadınların 1960'lar sonrası çalışma hayatında daha fazla yer alması, kentsel

örgütlenme ve kentsel hizmetlerde yeni çözümlere olan ihtiyacı artırmış, bu durum mekân kalıplarını değiştirmiştir (Mackenzie, 2002, s. 253-254). Kadının ücretli iş gücüne katılımı ile kamusal yaşamın tüm sahalarında yer almaya başlaması, toplumsal cinsiyet rollerini dönüştüren bir devrim olmuştur (van den Berg, 2017, s.16).

Sonuçta sosyal ve ekonomik sistemlerdeki dönüşüm, toplumsal cinsiyet rollerine ait kalıpları yıkmış, bu durum kentsel mekânı dönüştürmüştür. 21. yüzyıl kenti, kamusal ve özel kullanımların kaynaştığı, kamusal alan ve özel alanın birbiri içine girdiği bir yeniden organizasyon süreci geçirmiştir.

Bu bağlamda; tarihi dokusuyla günümüze kadar bozulmadan kalabilmiş tipik Türk yerleşimi olan Bursa Cumalıkızık Mahallesi'nin kadın özelinde irdelendiği bir çalışmada, mahalle girişindeki meydanda, kadınların, ziyaretçilere el ürünlerini satmaları için açılan stantların kullanıma başlamasının, toplumsal yapıyı ve mekânı değiştirdiği üzerinde durulmuştur. Kadınların kamusal mekânda görünürlüğünün artması durumunun toplum içerisinde normalleşmeye başlaması ile değerler sisteminde gerçekleşen bu dönüşüm, kent mekânını da dönüştürmeye başlamıştır. Eskiden kullanım açısından yarı-özel nitelikte olan konutlara ait avlular, bu süreçte sürekli açık tutulan kapıları ile sokakla bütünleşmiş, birlikte üretimin yapıldığı yarı-kamusal nitelikte alanlara dönüşmüştür. Hatta bazı konutların zemin katlarının kadınların ürettikleri ürünleri satması için dükkanlara dönüştürüldüğü görülmüştür (Türkün Dostoğlu, 2010, s.65-66).

Bu çalışmanın ana temasını oluşturan Yalvaç mahalle fırınları, kadınlara özel kamusal alanlar olarak ele alınırken, kamusal alan Tuncer'in (2016, s. 59) ele aldığı bağlamda evin dışında kalan her yeri kapsayacak şekliyle ele alınmıştır. Kadınların kamusalla ilişkisinin, dış dünyayla etkileşimi anlamına geldiğini ifade eden Tuncer (2016, s. 59), kadının kamusal mekân deneyiminin evden dışarı attığı ilk adımla başladığını söylemektedir. Bu bağlam geleneksel kültürlerde kadının kent mekânını kullanımını tam anlamıyla kapsayacak bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, belli saatlerle sınırlı olmak kaydıyla, kadınların kullanımına sunulmuş çeşmelerin ve tandır fırınlarının kamusal alanlar olarak tanımlanabilmesine imkân verir.

Kökleri Mezopotamya tarihine uzanan tandır fırınları kadınlara özel cinsiyetlendirilmiş mekânlar olarak Anadolu topraklarında yaygın bir biçimde çeşitli ekmeklerin yapımında kullanılmaktadır. Tandır fırınları kadınların akrabaları ile sosyalleştiği, kolektif üretim yapılan, kadınlara özel, sınırlı kamusal alanlardır (Parker, 2011, s. 611-613). Tandır fırınlarının kullanımına dair sosyal ve kültürel bağlam, Yalvaç mahalle fırınları için de geçerlidir. Günümüzde bile kadınlar için bir toplanma ve sosyalleşme mekânı olması yönüyle kadınlara özel kamusal alanlar olarak değerlendirilebilecek mahalle fırınları, bu yönüyle şüphesiz geleneksel toplum kalıplarının 50 yıl öncesi için oldukça önemli mekânlardır.

İslamiyet'e bağlı yaşam biçimi, geleneksel Türk kentlerinde ortak kullanım mekânlarına sınır getirmiştir. Camilerin ve külliyelerin iç ve dış avluları ve mescitlerin, çeşmelerin, kahvehanelerin ve pazarların çevresinde sokakların genişlemesiyle oluşan meydancıklar geleneksel Türk kentinin açık kamusal alanlarıdır (Gökgür, 2008, s. 92). Bu alanlarda kadının görünümü genellikle sınırlıdır. Bu durum, geleneksel Türk kentlerinde, kadınlara özel cinsiyetlendirilmiş mekânları özel kılmaktadır. Literatürde cinsiyete özel kamusal alanlar ya da mekânın cinsiyetlendirilmesi konuları eleştirilebilmektedir. Ancak bu

eleştirileri tümüyle genellemekten kaçınmak gerekir. Çünkü farklı kültürler ve farklı yaşam koşulları bireylerin deneyimlerini farklılaştırmaktadır. Örneğin geleneksel kahvehaneler sadece erkeklere özel cinsiyetlendirilmiş mekânlar olarak ele alındıklarında, negatif anlamlar çağrıştırmaktadır. Benzer şekilde, İran'da yalnızca kadınların kullanımına açık olan parklar da cinsiyetlendirilmiş mekân olarak negatif eleştiriler alan (Arjmand, 2017, s. 155-164) bir uygulamadır. Bu eleştirilerin yanı sıra hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde, göçmen kadınlara hizmet veren bazı kurumsal yapılar, kadınlara özel cinsiyetlendirilmiş mekânların iyi örnekleri olarak değerlendirilmektedir.

Modern hareketlerin tek tipleştirme, kategorize etme ve evrenselleştirme eğilimlerini klasik feminizmin kadın kavramı üzerinden eleştiren Butler (2014, s. 46), kadınlar teriminin ortak bir kimliği ifade ettiği varsayımını sorunlu bulmaktadır. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet arasında bir ayrımı reddeden Butler'e göre (2014, s. 50) cinsiyet de toplumsal cinsiyet de kurgudan ibarettir (s. 77-90) ve içinde üretilip süregeldikleri siyasi ve kültürel bağlamlardan ayrı değerlendirilemezler (s. 46). Öznel deneyimler vurgusunu değerli bulan Alcoff ise cinsiyetin kurgu olduğu fikrine karşı çıkararak kadın kavramının gerekliliği üzerinde durmaktadır (1988, s. 428-436). Bu tür tartışmalar ve uygulamalar devam etse de cinsiyetler ve toplumsal cinsiyetler yaşanmaya devam etmektedir. Cinsiyetlendirilmiş bir özne kavramı ile toplumsal cinsiyet çalışmalarında daha kapsayıcı bir pozisyon alınabilir.

YÖNTEM

Bu çalışma, Yalvaç geleneksel kültüründe önemli bir yeri olan ve güncel çalışmalar ile canlandırılmaya çalışılan mahalle fırıncılığının geçmişten günümüze geçirdiği değişim-dönüşüm sürecini ortaya koymaktadır. Çalışmada, literatür taraması, saha çalışması ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Elde edilen veriler neden sonuç ilişkisi içerisinde yorumlanarak sunulmuştur.

1. Literatür taraması: Çalışmanın kuramsal temellerini oluşturmak ve konu hakkında yapılmış olan diğer çalışmalara ulaşabilmek amacıyla çalışmaya literatür taraması ile başlanmıştır. Literatür taraması iki aşamada yürütülmüştür. İlk aşamada Yalvaç ilçesinin yerleşim özelliklerine, kültür öğelerine, nüfus yapısına ve istihdam durumuna ilişkin tarihi ve güncel veriler elde edilmiştir. İkinci aşamada çalışmanın kuramsal çerçevesine ilişkin, toplumsal cinsiyet ve kamusal alanda kadının yeri konuları araştırılmıştır. Tarihsel perspektifle ele alınan konuların kent planlama pratikleri ile ilişkisi sorgulanmıştır.

2. Saha çalışması: Kentsel yapıya çevreye ilişkin verileri (kat adetleri, bina cinsleri, bina durumları, bina yaşları ve bina kullanımına dair tespitler ve fotoğraflar) elde etmek ve geleneksel mahalle fırınlarının kentteki konumları ve mevcut durumları tespit etmek için saha çalışması yapılmıştır. Öncelikle Yalvaç Belediyesi'nden, yerleşimin geçmişteki planlama çalışmalarına ilişkin arazi verilerini içerir haritalar elde edilmiştir. Yapıların kat adetleri, cinsleri, durumları, yaşları ve kullanımına dair verilerin bulunduğu bu haritalar, mahalle fırınları özelinde analiz edilerek, mahalle fırınlarının geçmişteki durumları ile ilgili yapısal veriler elde edilmiştir. Bu veriler sahada yerinde tespitler ile güncellenmiş, sokaklarda fotoğraflama çalışmaları yapılmıştır.

3. Görüşme: Çalışma için Yalvaç Belediyesi'nden yetkililer ve mahalle muhtarları yanı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler,

- geleneksel mahalle fırınlarının tarihine dair neler hatırlandığı,

- fırınların günümüzde hangi amaçlarla kullanıldığı,
- fırınların kullanılma/ kullanılmama nedenleri,
- fırıncı kadınların nasıl seçildiği ve
- fırınların geleceği için neler düşünüldüğü,

şeklinde önceden belirlenmiş açık uçlu sorular ile yürütülmüştür. Saha çalışması sırasında geleneksel mahalle fırınlarından yalnızca biri açık bulunduğu için aynı sorular sadece o esnada bu fırında üretim yapan kadınlara sorulabilmıştır. Ayrıca fotoğrafçılık çalışmaları sırasında evlerinin kapıları önünde oturan kadınlara aynı sorular yöneltilmiştir. Görüşmelerden elde edilen bilgiler literatürdeki bilgilerle ve yetkililerden alınan bilgilerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

ÇALIŞMA ALANI: YALVAÇ

Yalvaç, Akdeniz Bölgesi'nde bulunan Isparta ilinin, merkez ilçeden sonra en büyük ve en fazla nüfusu barındıran ilçesidir (İller Bankası A.Ş., 2010). İlçe merkezinde bulunan Psidia Antiokheia Antik Kenti dolayısıyla Yalvaç, turistlerin uğrak rotalarından biridir. Roma Döneminde, M.S. 46 yılında, İsa'nın Havarilerinden St. Paul' un, Hristiyanlığı yaymak için, Antalya Perge Antik Kenti'nden başlayıp, 260 km'lik yorak kat ederek, Yalvaç'ta bulunan Psidia Antiokheia Kenti'nde son bulan seyahati dolayısıyla; Psidia Antiokheia Kenti, Hristiyan dünyasında ayrıcalıklı bir yere sahiptir (Kulözü, 2009, s.43-47, 53). Yalvaç ilçe merkezi, sahip olduğu arkeolojik mirasın yanı sıra günümüze kadar ulaşan tarihi Türk mahalleleri ile de ayrı öneme sahiptir (Şekil 1).

Anadolu Türk tarihinde Yalvaç adı, ilk kez, 14.yy.'da Hamidoğulları Beyliği'nin önemli bir şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yalvaç ilçe merkezi, bir cami etrafında kurulan çarşısı ve çarşı etrafında gelişen mahalleleri ile tipik bir Türk kentinin tüm karakteristik özelliklerini göstermektedir (Karaman, 1991, s.71).

Şekil 1. Yalvaç geleneksel konut dokusundan örnekler (Arazi çalışması, 17-21 Temmuz 2017)

Kentsel gelişme sürecinde kentin geleneksel yapı dokusu değişmiş; geleneksel konutların ve geleneksel kent dokusunun, karakteristik özellikleri kaybolmaya başlamıştır (Şekil 2). Geleneksel dokudaki nüfus, kentteki yeni konut dokularının olduğu alanlara yerleşme eğilimindedir. Kentsel yapıdaki bu değişim Yalvaç'ın sosyo-kültürel yapısına yansımıştır. Bu durum yıllar içerisinde, ailelerin sosyal yapısında gerçekleşen değişime

bağlanabilir. Bir hanede birden fazla ailenin yaşadığı büyük aile yapısı, yerini çekirdek ailelere bırakırken; kentsel doku bu taleplere cevap verecek yönde değişmektedir. Büyük ailelerin yaşadığı geleneksel konutlar terkedilirken, çekirdek ailenin yaşadığı apartman tipi konutlar artmıştır. Günümüzde geleneksel dokudaki konutları genellikle yaşların kullandığı görülmektedir.

Şekil 2. Yalvaç yeni konut dokusundan örnekler (Arazi çalışması, 17-21 Temmuz 2017)

2000'li yıllarda başlatılan, "Yalvaç Kültürel-Doğal Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi" kapsamında yapılan çalışmalar ile bu büyük değişimin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Günümüzde de devam eden proje kapsamında geleneksel üretim biçimleri desteklenirken, Yalvaç'ın sosyo-kültürel yapısındaki geleneklerin yeniden hayata geçirilmesi için çalışmalar yapılmaktadır. Proje kapsamında özel önem verilen geleneksel mahalle fırınları, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapı ile kent mekânı arasındaki yadsınamaz ilişkiyi ortaya koymasından iyi bir örnektir.

MAHALLE FIRINCILIĞI

50 yıl öncesine kadar fırıncılık, Yalvaç'ta bir sanat olarak kadınlar tarafından mahalle taş fırınlarında yürütülmekteydi. Büyük ailelerin haftalık ekmek ihtiyacını karşılamak için kullandığı fırınlar, sosyo-ekonomik yapıda süregelen değişimler sonucu, toplum hayatı içerisindeki önemini giderek kaybetmiştir. Her mahallede yer alan ve kadınların üretim yaptığı geleneksel mahalle fırınlarından günümüze birkaç tarihi fırın binası kalabilmiştir (E. Kafafçı, kişisel iletişim, 22 Haziran 2018) (Şekil 3).

Şekil 3. Leblebiciler Mahallesi'ndeki tarihi fırın binası (Yalvaç Belediyesi, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Bürosu Arşivi, 2018).

Geleneksel mahalle fırınlarında işleyen süreçlere dair kuşaklar arası aktarılan bilgi ve somut kültür unsuru olarak kullanılan aletler de zamanla yok olmaya yüz tutmuştur. Geleneksel hali ile ekmeğin üretimi tekne adı verilen, genellikle 60 cm. eninde 130 cm. boyunda, 40 cm. yüksekliğinde ve tabanı daha dar olup yükseldikçe genişleyen ahşaptan yapılmış kaplarda hamurun hazırlanmasıyla başlamaktaydı. Tekne omuzlarda fırına götürülür, hamurun mayalanması beklenir ve önceden belirlenen sıraya göre ekmeğin pişirilirdi. Ekmeğin şekillendirilmesi sahibine aitken, fırına verilmesi ve pişirilmesinden fırıncı kadın sorumluydu. Fırın yakıtı olarak, sonbaharda çeşitli ağaç yapraklarının toplanması ile elde edilen gazel kullanılırdı. Her ekmeğin sahibi kendi yakıtını kendisi getirmekle yükümlüydü. Fırıncı kadın her 15 ekmeğe 1 ekmeğin hak olarak alırdı. Fırıncı kadının becerileri o fırının tercih edilmesinde önemli bir faktördü (Göde, 2017, s. 201-204).

Mahalle fırıncılığı geleneğinin kaybolmasının önüne geçmek için, 90'lı yıllarda tarihi mahallelere, Yalvaç Belediyesi tarafından mahalle fırınları yapılmış (Şekil 4) ve bu fırınların kullanımı mahalle sakinlerine bırakılmıştır. Mahalle muhtarları gözetiminde kullanılan fırınlardan belediye hiçbir ücret almamaktadır (E. Kafafçı, kişisel iletişim, 22 Haziran 2018).

Şekil 4. Yeni inşa edilen mahalle fırınlarında örnekler (Yalvaç Belediyesi, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Bürosu Arşivi, 2018).

Fırından ve ekmeğin pişirmeden sorumlu kadın, mahalle muhtarları tarafından ihtiyaç sahibi olması, fırıncılıktan anlaması ve insan ilişkileri güçlü olması gibi kriterler göz önünde bulundurularak seçilmektedir. Fırında kullanılan yakıt, ekmeğin pişirecek kişi tarafından sağlanmaktadır. Fırını kullanmadan bir gün önce kadınlar, fırıncı kadından ertesi gün için saat almakta, böylece hamurlarının mayalanma sürelerini hesaba katarak hazırlık yapmaktadırlar. Fırıncı, ekmeğini pişirdiği her kadından, pişirme karşılığında her 15 ya da 10 ekmeğe 1 ekmeğin piyasa fiyatına denk gelen bir ücret almaktadır (E. R. Aktekeli, kişisel iletişim, 22 Haziran 2018).

Mahalle fırınları geleneğine dair unsurlara literatürde ulaşılabilsede “Yalvaç Kültürel-Doğal Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi” kapsamında projelendirilen fırınların güncel durumuna ilişkin detaylı bir çalışma bulunmamaktadır.

BULGULAR

İlçenin özellikle yabancı turistler için uğrak bir nokta olması, geleneksel ürünlere rağbetin artmasını sağlamış, mahalle fırınlarında üretilen “Yalvaç Ekmeği” ve Yalvaç’a özgü mayasız bir ekmeğin olan “Hamursuz” piyasada talep edilen ürünler haline gelmiştir (Şekil 5).

Şekil 5. “Yalvaç Kültürel-Doğal Değerlerin Korunması, Geliştirilmesi ve Turizmin Çeşitlendirilmesi Projesi” kapsamında hazırlanmış görsel (Yalvaç Belediyesi, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Bürosu Arşivi, 2018)

Piyasada geleneksel hamur işlerine olan talebin artması ile kadınlar mahalle fırınlarında ürettikleri ürünleri satmaya başlamıştır. Fırınlara kira ve vergiden muaf olması sebebiyle bu fırınlarda ticari satışlar yasaklanmıştır. Piyasadaki talebi değerlendirmek isteyen girişimciler, merkez mahallelerde, geleneksel ekmekleri üreten ticari fırınlar açmışlardır. İlki 2011 yılında açılan bu kategorideki fırınların günümüzde sayısı 12’dir (Yalvaç Kunderacılar, Bakkallar, Berberler, Esnaf Sanatkarlar Odası Başkanlığı, kişisel iletişim, 20 Eylül 2018). Bu durum, halihazırda 18 mahallede bulunan belediyeye ait 20 geleneksel mahalle fırınının kullanım oranları ciddi oranda düşürmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Geleneksel mahalle fırınlarının kullanım durumu (Mahalle muhtarları ile yapılan kişisel görüşmeler, 22 Haziran 2018, 13 Eylül 2018; E. Kafafçı ile yapılan kişisel görüşmeler, 22 Haziran 2018, 20 Eylül 2018)

MAHALLELER	ADET	KULLANILIYOR MU
Abacılar Mahallesi	1	hayır
Debbağlar Mahallesi	1	evet
Eski Mahalle	1	hayır
Görgübayram Mahallesi	1	evet
Görgücami Mahallesi	1	evet
Görgüorta Mahallesi	0	/
Kaşasağı Mahallesi	1	evet
Kaşcami Mahallesi	1	hayır
Kaşacıbey Mahallesi	1	hayır
Kaşyukarı Mahallesi	1	hayır
Kızılca Mahallesi	1	evet
Leblebiciler Mahallesi	2	hayır
Müderri Mahallesi	1	evet
Pazarsağı Mahallesi	0	/
Pazaryukarı Mahallesi	1	evet
Sahur Mahallesi	1	evet
Saray Mahallesi	1	evet
Sofular Mahallesi	2	1'i evet, 1'i hayır
Akköprü Mahallesi	0	/
Bağlar Mahallesi	0	/
Bahçelievler Mahallesi	0	/
Cumhuriyet Mahallesi	0	/
Çarşı Mahallesi	1	evet
Fatih Mahallesi	0	/
Kuşku Mahallesi	0	/
Sanayi Mahallesi	0	/
Zafer Mahallesi	1	hayır

20 fırından sadece 1 tanesi, yeni gelişen mahallelerden Zafer Mahallesi'nde kurulmuştur, onun dışındaki tüm fırınlar tarihi mahalle dokuları içerisinde inşa edilmiştir (Şekil 6). Mahalle muhtarları ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgilere göre 11 mahallede bu fırınlar halen aktif olarak kullanılmakta iken, 7 mahallede ise yakın zamanda kullanıma dair bir talep olmamıştır. Bunun yanı sıra, Kızılca Mahallesi gibi özellikle gelir grubunun düşük olduğu mahallelerde fırınların aktif kullanıldığı, sürekli nüfus kaybeden Kaş mahalleleri gibi tarihi mahallelerde ise kullanılmadığı tespit edilmiştir. Nüfusunu giderek kaybeden tarihi mahallelerde çoğunlukla yaşlıların ikamet ediyor oluşu, kullanım talebinin düşmesinin önemli bir sebebi olarak gösterilebilir. Fırınların kullanıldığı mahallelerde ise üretim türü daha çok geleneksel börek çeşitlerine kaymıştır.

Kaşyukarı Mahallesi'nde harabe durumunda bulunan tarihi fırın binasının, mahalle muhtarının önerisi ve girişimi ile yine yöresel bir üretim biçimi olan tandıra dönüştürülmesi ve geleneksel ürünlerden olan yufka yapımı için mahallelinin kullanımına sunulması fikri belediye yetkilileri ile görüşülme aşamasındadır (E. Kazık, kişisel iletişim, 13 Eylül 2018). Zafer Mahallesi gibi yeni kurulan mahallelerde ise çoğunluğunu çekirdek ailelerin oluşturduğu nüfus, yaklaşık bir haftalık ihtiyaç için üretilen ekmekler yerine, ihtiyaçlarını merkezdeki geleneksel ekmek üreten fırınlardan günlük ve taze olarak karşılamayı tercih etmektedir (M. K. Sayılı, kişisel iletişim, 22 Haziran 2018).

Görüşme yapılan mahalle muhtarlarından yalnızca Kaşaşağı Mahallesi muhtarı kadındır. Doğduğu, büyüdüğü ve yaşamakta olduğu mahallede muhtarlık yapan Aysel Erçiftçi Bacaklar, mahalle fırınının kullanıma dair rutin süreçleri işletmenin yanı sıra, mahalle fırınına merkeze alan ve diğer geleneklerin yaşatılmasına katkı verecek etkinlikler düzenlemektedir. Mahalle fırınında haftalık ekmek ihtiyaçlarını üreten kadınlar, bu etkinliklerde muhtarlarına yardım etmekten geri kalmamaktadır. Özellikle, hıdırellez ayı, aşure ayı ve pişi ayı geleneklerinin hayata geçirildiği etkinlikler, diğer mahallelerden kadınların ilgisini çekmektedir. Birçok kadın benzer etkinliklerin kendi mahallelerinde de düzenlenmesini istediğini belirtmektedir (A. Erçiftçi Bacaklar, kişisel iletişim, 13 Eylül 2018; 11 Eylül 2020).

Çarşı Mahallesi'nde ve Pazaryukarı Mahallesi'nde bulunan belediyeye ait mahalle fırınları yakın dönemde ihale usulü ile kadın girişimcilere kiraya verilmiştir. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi bu iki fırın, gelen turistlerin uğrak noktasıdır. İkincisi de bu mahallelerde geleneksel kültürü sürdüren aile yapısı bulunmadığı için üretime dair talep oluşmamaktadır. Dolayısıyla böyle bir düzenlemeye gidilerek, iki fırına fatura kesme ve kayıt altına alma zorunluluğu getirilmiştir. Çarşı Mahallesi fırını yıllık 3850 TL ile kiralanırken, Pazaryukarı Mahallesi fırını yıllık 3720 TL ile kiralanmıştır. Belediye bu iki fırının kiralarını düşük tutarak hem kadın girişimcilere destek olmak hem de geleneksel üretimin kaybolmasının önüne geçmek istemiştir (E. Kafafçı, kişisel iletişim, 20 Eylül 2018).

Belediye, mahalle fırınlarını projelendirirken, 2 ya da 3 katlı olacak şekilde inşa edilmesine izin vermiştir. Fırınlara üst katları ise yine kadınların kullanımına sunulmuştur. Ekmek yapımı için kullanılmayan fırınlarda bile üst katlar; kadınlara ait Kuran Kursları, özel toplantılar ve kutlamalar için kadınların toplandıkları mekânlar olarak kullanılmaktadır.

SONUÇ

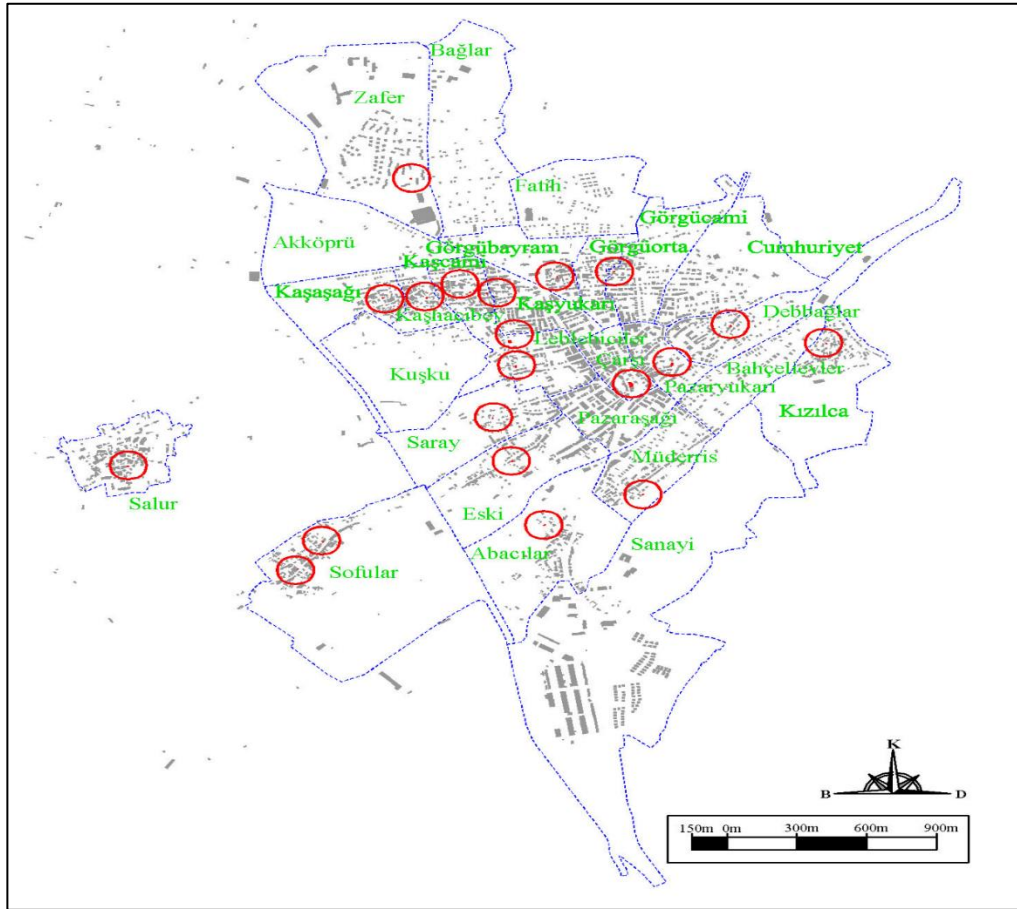
Kentsel mekânın formunu belirleyen kamusal alan ve özel alan ayrımı tarih boyunca tüm kentlerde gözlenen bir olgu olmuştur. Bu yapıda erkek kamusal alanda yerini alırken, kadının kamusal alana erişimi sınırlı tutulmuştur. Üretim, bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan dönüşümler birçok disiplinde geleneksel ve modern kavramların sorgulandığı bir sürecin önünü açarken, planlama kurumu bu sürecin dışında kalamamıştır. Modern kent planlarının kent/kır, ev/iş, düşünsel/bedensel, kamusal/özel, kadın/erkek gibi ikili yapıları beslediği üzerine yapılan tartışmalar, planlama ekollerinde çoğulcu yaklaşımlara doğru bir kaymaya sebep olmuştur. Kamusal alan ve özel alan arasındaki sınırlar netliğini kaybederken, katılım konuları, dezavantajlı gruplar ve yerel dinamikler önemli birer girdi olarak mekân planlama pratikleri içerisinde yerini almıştır. Bu dönemde kadından kadına aktarılan ev içi etkinliklerle ilgili bilgi ilk kez önem kazanarak araştırma öznesi haline gelmiştir. Yine bu dönemde cinsiyet eşitsizliğinin belirgin bir şekilde gözlemlendiği geleneksel toplumlar içerisinde dahi kamusal alana taşınan çeşitli kadın etkinliklerine dair çalışmalar yapılmıştır. Gündelik hayat deneyimlerinin inceleme konusu olması, toplumsal cinsiyet de dahil olmak üzere toplumsal kalıpların dönüşümünün anlaşılması açısından önemlidir. Tuncer'e göre (2016, s. 58), günlük yaşamdaki süreç ve ilişkileri tanımlamak, kadınların kentle ve mekânla olan ilişkisini anlamak için önemli ve gereklidir. Kadınlar arası bilgi ve deneyim akışında, bir arada bulunmak önemlidir. Bir arada bulunmak, sağaltıcı ve özgürleştirici bir aktarıma imkân verir. Kadınlar arası dostluğu ve dayanışmayı destekleyen çeşitli platformlar, kadınların birbirlerinin bilgilerini tamamlayarak, yaşamlarına tepeden bakan profesyonel bilgiyi dönüştürmesine zemin sağlayabilir (Şenol Cantek & Akşit, 2011, s. 555-556). Birleşmiş Milletler Kadın ve Kız Çocuklarının İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi Ortak Programı kapsamında önerilen çeşitli yapılar, bu türden platformlara örnek olabilir. Program kapsamında, Türkiye'de pilot illeri için hazırlanan yerel eşitlik eylem planlarında, yer alan hedeflerden biri de "*Kentlerde kadınların bir araya gelebilecekleri kadın merkezlerinin sayılarının artırılması*" (Şenol vd., 2010, s.38) olarak tanımlanmıştır. Yalvaç geleneksel mahalle fırınları böylesi bir bağlam içerisinde ele alınabilir.

Yalvaç geleneksel mahalle fırınları kadınlara özel kamusal alanlar olmaları ve fırıncılığın kadından kadına aktarılan bir sanat olması yönüyle oldukça önemlidir. Yalvaç geleneksel kent kültüründe mahalle fırınları, başlangıçta kadınların üretim yaptığı, daha sonraki süreçlerde ise işlettiği ve çeşitli toplantılar için kullandığı bir kamusal alandır. Bu fırınlar, sosyo-ekonomik yapıdaki değişimler ve yasal anlaşmazlıklar sonucu fırıncılık fonksiyonlarından uzaklaşmış fakat kadınlara özel kamusal alanlar olarak önemini kaybetmemiştir. Bu durum kadının kent mekânında var olma isteğini açıkça göstermektedir. Fırınların çeşitli kadın etkinlikleri için kullanılmaya devam ediyor oluşu, bu geleneğin birkaç düzenleme ile kuşaklara aktarılmasını kolaylaştıracaktır. Bu geleneğin geleceğe taşınabilmesi çalışmaları ancak geleneğe ait bilginin kuşaklara aktarımı ile sağlanabilir. Taş fırınlarda gerçekleştirilen üretime dair bilgi toplumumuzda erkeklerden erkeklere aktarılan bir bilgi iken, Yalvaç'ta bu sanat kadınlardan kadınlara aktarılmıştır. Bu yüzden, mahalle fırınları diğer ticari işletmelerle aynı şartlar altında değerlendirilmemelidir.

Kadınlara özel kamusal alanlar olarak mahalle fırınlarının korunması ve bu geleneğin sürdürülmesi; kadınların bir araya gelmesi, örgütlenebilmesi ve böylece kent mekânında ve yaşamında önemli ve etkin bir aktör olarak temsil edilebilmesinin de önünü açacaktır. Bu kapsamda mahalle fırınları kadın faaliyetleri açısından çeşitlendirilebilir ve fırınların

etkinliği artırılabilir. Nüfusunu kaybeden mahallelerde yaşlılara yönelik faaliyetler ile fırınlar odak noktası haline getirilebilir. Bu mahallelerdeki fırınlar diğer mahallelerdeki kadınların kullanımına açılabilir. Her bir fırın bir etkinlik merkezi olarak ele alınırken, tüm fırınların birbiriyle iletişim halinde olmasını sağlayacak bir örgütlenmeye gidilebilir. Sözü edilen bu önerileri biraz daha somutlaştırmak gerekirse; Göde ve Tatlıcan'ın (2016, s. 135) vurguladığı, somut olmayan kültürel miras öğelerinin aktarımında önemli bir araç olan açık hava müzeciliği uygulamaları, Yalvaç mahalle fırınları özeli için de değerlendirilebilir. Bunun yanı sıra, açık hava müzeciliğinin bir türü olan, uygulamalı halk bilimi müzeciliği örneklerinden, Ankara Beypazarı'ndaki Yaşayan Müze (Demir, 2013, s. 1112) Yalvaç mahalle fırınlarını tüm bağlamıyla aktarabilecek bir örnektir. Yalvaç kentinde, tarihi dokunun çok iyi okuduğu Kaş mahalleleri, böylesi bir müzecilik uygulaması için uygun mekânlar ve yapılar barındırmaktadır. Kaş mahallelerinde bulunan 3 fırını ve bu fırınların bulunduğu sokakları birleştirilecek bir rota, müzecilik uygulamaları için tanımlanabilir.

Kentteki diğer fırınların ise kadın etkinliklerinin devam ettiği kadınlara özel kamusal alanlar olarak yaşatılmaya devam etmesi önemlidir. Geleneksel mahalle fırıncılığının kuşaklara aktarılmasında desteklemek için fırınların tamamında kadınların geleneksel fırıncılıktan gelir elde etmesinin önünü açmak gerekir. Buna örnek olarak da Trabzon Avrasya Pazarı'ndaki Kanaviçe Sokak gösterilebilir. Mekânsal bir girişimin toplumsal sonuçlarını görmek açısından Kanaviçe Sokak örneği oldukça başarılıdır. Genellikle teknik malzemelerin satıldığı ve erkeklerin egemen olduğu pazarda, bir sokağın tamamen yenilenmesi sonrası sokaktaki tüm dükkanların ev eksenli çalışan kadınlara verildiği projede, birinci yıl sonunda pazarın ziyaretçi profilinin değiştiği görülmüştür. İlk birkaç aylık kiraları Trabzon Ticaret ve Sanayi Odası tarafından karşılanan kadınlar, başlangıçta mekânın maliyetini karşılama derdinden uzak tutulmuş, süreçte ise dükkanlarının sorumluluğunu tamamen devralmışlardır. Kendileri gibi ev eksenli çalışan kadınlara ulaşabilmek için dernek kuran kadınlar, kolektif birçok başarıya da imza atmıştır (Altay Başkan, 2015, s.21-22). Yalvaç mahalle fırınları özelinde böylesi bir yapılanmaya gitmek, kenti ve sosyal yaşamı hızlı bir biçimde dönüştürecektir. Kentin dezavantajlı gruplarından olan kadının beklentilerini karşılayan bir kentsel alan şüphesiz toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap verecek sağlıklı bir yapı sergileyecektir.

Şekil 6. Yalvaç kenti mahalleleri ve mahalle fırınları (Yalvaç Belediyesi, Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Bürosu Arşivi, 2018; Arazi çalışması, 17-21 Temmuz 2017).

SUMMARY

Historically, as the distinction between public and special spheres was forming every city, the embodiment of these spheres was shaped in consideration of gender specific roles. Until the city of 21st century, public sphere was accepted as a male-specific club while the place of women was confined in special sphere. Revolutionary developments in production, information and communication technologies initiated a period in which traditional and modern structures are questioned within every discipline. In this period, while borders among public and special spheres were becoming vague, gender centric criticisms of urban models urged on the transformation of planning for pluralist models. In this era, where cities are accepted as social products, daily relationships between all groups constituting society and space gained prominence, and concern of the identification of local patterns specific to societies increased. Concordantly, many local authorities worldwide are carrying on studies for the identification and sustainment of community specific cultural elements.

Within the scope of this study, actions taken for handing down of traditional neighborhood bakeries, which are quite important in historic process of Yalvac, to the next generations are discussed, and transformations of these bakeries throughout the history are explained. Data of the study was acquired through literature review, on-site evaluations, and semi-structured interviews. The transformation of build-up area and socio-economic

structure was observed though their interaction affected the tradition of neighborhood bakeries adversely. The neighborhood bakeries digressed from bakery functions in time but did not lose their significance as being female-specific public spheres. This situation clearly expresses the desire of women to exist in urban space. Extant usage of the bakeries for various activities of women will ease the transfer of this tradition to next generations with minor regulations. Success of these regulations can only be possible by the conveyance of this traditional knowledge to future generations.

While production with masonry ovens is a knowledge relayed between men in our society, in Yalvac this impartation takes place between women. Therefore, this situation places Yalvac example at a privileged position. The studies carried out for the sustainment of this tradition should be planned without overlooking this privileged status of the bakeries. Within this context, it is important that the new bakeries are handled as women specific public spheres like they were in the past.

These bakeries are important as being women activity extending over public sphere in traditional cultures where roaming of women in a city is confined. Action plans are being prepared in developing countries to increase the number of women specific public spheres functioning as a social network between women. Networks like these will smooth the active involvement of women in urban life as a player. In this regard, usage of Yalvac neighborhood bakeries for activities of women beyond the bakery business, would support the sustainment studies of this tradition. When it is approached as bakery business, granting trade privilege for these bakeries and permission of women for selling their products in these spheres are important. In the current socioeconomic situation in Yalvac, handing down the knowledge of production to the next generation is only ensured with such kind of privilege. Urban area meeting the expectations of women, one of the underprivileged groups of the city, will undoubtedly present a healthy structure answering the needs of every section of the society.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Araştırmanın veri toplama süreci 2020 yılından önce gerçekleştiği için Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Araştırmaya katılanlara çalışmanın amacı ifade edilerek rızaları alınmıştır.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	Since the data for the research were gathered before 2020, it is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	The purpose of the study is explained to the participants and their informed consent was obtained.
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	The authors declare that declare no conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

TEŞEKKÜR

Saha araştırması sırasında her türlü desteği vermekten çekinmeyen Yalvaç Belediye Başkanı Avukat Sayın Halil Hilmi TÛTÛNCÛ'ye, Yalvaç Belediyesi İmar ve Şehircilik Müdürlüğü çalışanları, İnşaat Teknikeri Sayın İsmihan AKKAŞ'a, İnşaat Yüksek Mühendisi Sayın Gül DURUTÛRK'e, Harita Mühendisi Sayın Mehmet ERGUN'a; Yalvaç Belediyesi Destek Hizmetleri Müdürlüğü, Kültür ve Sosyal İşler Bürosu çalışanı Arkeolog Sayın Ercan KAFAFÇI'ya; Harita Mühendisi Sayın Turan Oktay SAMANCI'ya; Mimar Sayın Jale SAMANCI'ya; Yalvaç Kaşasağı Mahallesi Muhtarı Sayın Aysel ERÇİFTÇİ BACAKLAR'a; Yalvaç Zafer Mahallesi Muhtarı Sayın Mustafa Kemal SAYILI'ya; Yalvaç Görgübayram Mahallesi Muhtarı Sayın Engin Ramazan AKTEKELİ'ye; Yalvaç Kaşyukarı Mahallesi Muhtarı Sayın Eyüp KAZIK'a; görüşme yapılan tüm mahalle muhtarlarına ve sıcakkanlı, misafirperver Yalvaç sakinlerine yardımları için teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA

- Alcoff, L. (1988). Cultural feminism versus post-structuralism: The identity crisis in feminist theory. *Signs*, 13(3), 405-436. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/3174166?seq=1>
- Altay Baykan, D. (2015). *Yerel yönetimler için kadın dostu kent planlaması va tasarım ilkeleri kitabı*. Ankara: Uzerler Matbaacılık. Erişim adresi: <http://www.kadindostukentler.com/content/docs/kadin-dostu-kent-planlamasi.pdf>
Erişim tarihi: 20.09.2020
- Arjmand, R. (2017). *Public urban space, gender and segregation- Women-only urban parks in Iran*. London: Routledge.
- Butler, J. (2014). *Cinsiyet belası- Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (B. Ertür, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Demir, Z. S. (2013). Halk bilimi müzeciliğinde deneysel yaklaşımlar: Yaşayan müze. *Turkish Studies*, 8/9, 1111-1125. Erişim adresi: <https://turkishstudies.net/DergiTamDetay.aspx?ID=5444> Erişim tarihi: 15.09.2020
- Ecevit, Y. (2011). Toplumsal cinsiyet sosyolojisine başlangıç. Y. Ecevit & N. Karkıner (Ed.) *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi içinde* (s. 2-30). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Göde, H. A. (2017). Kültür endüstrisine örnek olarak Isparta/ Yalvaç ekmeği kültürü ve dünden bugüne mahalle fırıncılığı. *Folklor/Edebiyat*, 23(91), 197-210. doi:10.22559/folkloredebiyat.2017.44
- Göde, H. A. & Tatlıcan, N. (2016). Geleneksel Isparta ekmeği etrafında şekillenen somut olmayan kültürel mirasın turistik, eğitimsel ve ekonomik işlevlerinin yaratılmasına yönelik yaklaşımlar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 125-143. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/23719/252639> Erişim tarihi:15.09.2020
- Gökgür, P. (2008). *Kentsel mekânda kamusal alanın yeri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık
- İller Bankası A.Ş. (2010). *Yalvaç (Isparta) ilave-revizyon imar planı araştırma raporu*.
- Karaman, D. (1991). *Dünden bugüne Yalvaç tarihi* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>.
- Kulözü, N. (2009). *St. Paul Yolu (Perge-Antalya/Yalvaç Pisidia Antiocheia) ve yakın çevresinin turizm ve rekreasyon kullanımına yönelik peyzaj potansiyelinin saptanması üzerine bir araştırma* (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/giris.jsp>.
- Kurdoğlu, A. (2011). Kent yaşamı. Y. Ecevit & N. Karkıner (Ed.) *Toplumsal cinsiyet sosyolojisi içinde* (s. 106-128). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Mackenzie, S. (2002). Kentte kadınlar. B. Duru & A. Alkan (Ed. & Çev.) *20. Yüzyıl kenti içinde* (s. 249-283). Ankara: İmge Kitabevi.
- Lerner, G. (1986). *The creation of patriarchy*. Oxford: Oxford University Press.
- Mumford, L. (1961). *The city in history- Its origins, its transformations and its prospects*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc.
- Parker, B. J. (2011). Bread ovens, social networks and gendered space: An ethnoarchaeological study of tandır ovens in Southeastern Anatolia. *American Antiquity*, 76(4), 603-627. Erişim adresi: <https://www.jstor.org/stable/41331914?seq=1>
- Stearns, P. N. (2006). *Gender in world history* (2. bs.). New York: Routledge

- Şenol Cantek F. & Akşit, E. E. (2011). Kadınların kuşaklar ve sınıflar arası bilgi aktarımları. S. Sancar (Ed.) *Birkaç arpa boyu...- 21. yüzyıla girerken Türkiye’de feminist çalışmalar*. Prof. Dr. Nermin Abadan Unat’a armağan içinde (s. 525-561). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Şenol, N., Sargın A., Salmaner, N., Karaca, Ö., Mısırlıoğlu, S., Ulusoy, S.,... İnceler Aktan, S. (2010). *Kadın dostu kentler*. Ankara: Damla Yayın. Erişim adresi: <http://www.kadindostukentler.org/content/docs/outputs/kadin-dostu-kentler-2010.pdf> Erişim tarihi:20.09.2020
- Tuncer, S. (2016). Kadınlar sokağa çıkınca: 1950-80 Ankara’sında kadınların gündelik kamusal mekân deneyimleri. *Toplumsal Tarih*, 269, 57-61. Erişim adresi: <https://www.idealonline.com.tr/IdealOnline/lookAtPublications/documentIngredient.xhtml?uId=6631&ioM=JournalIssue> Erişim tarihi: 15.09.2020
- Türkün Dostoğlu, N. (2010). Fiziksel çevrenin oluşumu ve kullanımında kadının yarattığı fark: Cumalıkızık örneği. A. Akpınar, G. Bakay & H. Dedehayır (Ed.) *Kadın ve mekân-Tutsaklık mı? Sultanlık mı?* içinde (s. 58-71). İstanbul: Turkuvaz Kitap.
- van den Berg, M. (2017). *Gender in the post-fordist urban- The gender revolution in planning and public policy*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Wiesner-Hanks, M. E. (2011). *Gender in history: Global perspectives* (2. bs.). Wiley-Blackwell.